

BUSINESS INTELLIGENCE I NACIONALNA SIGURNOST *

Mirko Bilandžić i Ivica Mikulić

UDK 355.02:658.8.012.12
355.02:339.13.017
658.8.012:007
339.13.017:007

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 13.IV.2007.

Prihvaćeno: 15.V.2007.

Sažetak

Tradicionalno poimanje nacionalne sigurnosti bilo je fokusirano na vojno i političko područje. Suvremeno shvaćanje nacionalne sigurnosti bitno je prošireno te uz ta dva područja uključuje i gospodarsko, socijalno i ekološko područje, pri čemu je gospodarska dimenzija nacionalne sigurnosti jedna od središnjih dimenzija tog novog koncepta. U novom konceptu nacionalne sigurnosti, poslovno-obavještajno djelovanje/poslovno obavještavanje (*business intelligence*), kao menadžment poslovnim informacijama, ima značajno mjesto u spektru instrumenata za ostvarenje gospodarske dimenzije nacionalne sigurnosti. Time je poslovno-obavještajno djelovanje/poslovno obavještavanje postalo instrument nacionalne sigurnosti, ali i izraz informacijske, a time i društvene moći.

Ključne riječi: nacionalna sigurnost, nacionalni interesi, obavještajno djelovanje, javni interesi, gospodarstvo, poslovno-obavještajno djelovanje/poslovno obavještavanje.

UVOD

Promjene koje su se dogodile u globaliziranim svjetskim kretanjima zadnjih dva do tri desetljeća bitno su utjecale na mnoga područja ljudske djelatnosti koja su danas bitno drugačija nego prije. Sve te promjene u gospodarskim, političkim, ukupnim socijalnim i dugim procesima presudno utječu na način i kvalitetu života suvremenog čovjeka. Dramatične promjene, u odnosu na tradicionalna shvaćanja, dogodile su se upravo u suvremenim shvaćanjima nacionalne sigurnosti. Nacionalna sigurnost je jedna od temeljnih kategorija sigurnosti. Standardna jedinica sigurnosti u suvremenim uvjetima jest sigurnost suverene nacionalne države (nacionalna sigurnost) koja određuje sve ostale kategorije sigurnosti (individualnu, poslovnu, regionalnu,

* Ovaj rad je nastao na temelju diplomskog rada pod nazivom "Business intelligence i nacionalna sigurnost", koji je Ivica Mikulić pod mentorstvom dr.sc. Mirka Bilandžića, znanstveni suradnik, izradio na Visokoj policijskoj školi Policijske akademije u Zagrebu, stručni studij za spremu diplomirani kriminalist i uspješno obranio 20. lipnja 2007. godine.

kolektivnu, itd.). Nacionalna sigurnost jest okvir koji zasigurno dominantno određuje način, kvalitetu i uvjete života suvremenog čovjeka te ukupne gospodarske, političke, socijalne, vojne, ekološke i dr. trendove i procese. Posljedice bitnih svjetskih promjena primorale su države na drugačije promišljanje i formuliranje nacionalne sigurnosti. Za razliku od dotadašnjeg razdoblja, kada su primat imale vojna i politička dimenzija nacionalne sigurnosti, u novim strategijskim dokumentima mnogih država središnje mjesto zauzela je gospodarska dimenzija nacionalne sigurnosti. Mnoge države shvatile su da gospodarska stabilnost, razvoj gospodarstva, njegova konkurentnost u globalnoj tržišnoj utakmici i rast životnog standarda predstavljaju najvažniji nacionalni interes. Novi uvjeti nametnuli su i potrebu traženja novih instrumenata za djelovanje u drugačijim okvirima i izazovima. To se ne odnosi samo na strategijske instrumente djelovanja na nacionalnoj i državnoj razini, već i na razinu djelovanja u pojedinim područjima (npr. gospodarstvu) i pojedinačnim organizacijskim oblicima (npr. kompanijama). U tim novim traženjima i prilagođavanjima novi instrumenti postali su sastavni dio ukupnih instrumenata iz spektra nacionalne sigurnosti. Drugim riječima, ti novi instrumenti dobili su značajno mjesto u ostvarenju nacionalne sigurnosti i nacionalnih interesa te su postali i instrument društvene moći. Jedan od tih instrumenata je poslovno-obavještajno djelovanje/poslovno obavještavanje (*business intelligence*).

POJMOVNA ODREĐENJA

1. Pojam i sadržaj nacionalne sigurnosti

U modernim vremenima sigurnost je pojam koji se počeo upotrebljavati, gotovo, u svim područjima ljudske djelatnosti i čovjekova okruženja. Nije stoga ni čudno da pojedini autori tvrde da je to jedan od najčešće upotrebljivanih pojmova uopće. No, oni pri tom upozoravaju da je to istodobno i jedan od najmanje objašnjenih pojmova (Nobilo, 1987.). Koliko je taj pojam zbog svojeg značaja i složenosti zaokupljao interese istraživača možda je najbolje izrazio ugledni Arnold Wolfers, čije je istraživanje o sigurnosti i nacionalnoj sigurnosti zasigurno jedno od nakvalitetnijih uopće na tom području (Wolfers, 1962.). Upozorivši na višedimenzionalnost i složenost problema sigurnosti, Wolfers je sigurnost odredio kao "neodređeni simbol" (*ambiguous symbol*) koji može, ali i ne mora imati neko značenje.

Tradicionalne definicije sigurnosti polazile su od promatranja vojne moći država i općeg poretka takvih država. Te definicije, locirane u prostoru između sile i mira, bile su bazirane na tri temeljne pretpostavke: uvjerenju da je država odgovorna za sigurnost; sigurnosna politika bila je usmjerana prema očuvanju postojećeg stanja; vojne prijetnje zahtijevale su učinkovitu vojnu obranu koja je bila primarni interes. Moderne definicije sigurnosti koje se pojavljuju u zadnjoj četvrtini 20. stoljeća mnogo su šire. Njihov koncept više nije fokusiran samo na državu, već uključuje i pojedince i svjetsku zajednicu. Koncept, također, nije više orijentiran na očuvanje *status quo*. U modernim uvjetima sigurnost, isto tako, više nije sinonim za vojnu

problematiku, već je usmjerena i na druge izvore i oblike ugrožavanja. U suvremenim uvjetima sigurnost je postala sve važnije i složenije pitanje (Javorović, 1997.:2). Zadnja desetljeća 20. stoljeća označavaju razdoblje u kojem se polazišna načela za definiranje pojma sigurnosti na određeni način mogu povezivati s definicijama i sadržajem sigurnosti s kraja 18. i početka 19. stoljeća (Rotschild, 1995.). Naime, kraj je 20. stoljeća ponovno na svjetsku scenu donio liberalni internacionalizam koji podrazumijeva suradnju, a ne sukobljavanje u svjetskoj zajednici. Politička retorika u suvremenim uvjetima (zalaganje za poštivanje ljudskih prava i prava manjina, razvoj koncepta "ljudske sigurnosti" itd.) naslanja se na političku retoriku koja je oblikovana dva stoljeća prije. Upravo ta retorika, uz uvažavanje činjenice da su temeljna ljudska prava proširena na sva ljudska bića, bez obzira unutar kojeg političkog korpusa se nalaze, predstavlja okvir za moderno definiranje pojma sigurnosti. Tradicionalno poimanje sigurnosti kroz promatranje pojmova sile (realistička škola, sigurnost je cilj) i mira (idealistička škola, sigurnost je posljedica) nije najprimjerenije za shvaćanje tog pojma u suvremenim uvjetima. Prema Barryju Buzanu takav pristup ne daje dovoljno jasnu definiciju sigurnosti. Stoga je potrebno još uvijek nerazvijeni koncept sigurnosti promatrati svestranije za što je neophodno vidjeti i koja su izvorišta sigurnosti. Ovaj je teoretičar stava da je jedan od problema pri definiranju pojma sigurnosti taj što se on dugo promatrao s motrišta ugrožavanja nacionalne sigurnosti u čijim okvirima je ostao "zarobljen". Stoga je potrebno jasno razlučiti pojam sigurnosti od pojma nacionalne sigurnosti, a to je moguće na način da se pojam sigurnosti promatra šire od dosadašnjih okvira promatranja. Definiranje sigurnosti jest bitno za definiranje nacionalne sigurnosti, ali ne i presudno. Stoga ta dva pojma nije potrebno apsolutno vezati jedan uz drugi (Buzan, 1991: 24). Polazeći s tih stajališta određuje se i pojam i sadržaj nacionalne sigurnosti koji još uvijek nema svoje generičko određenje.¹ U pokušaju da pridonese jednoznačnom određenju pojma nacionalne sigurnosti u svojoj knjizi *People, States and Fear*, koja je zasigurno jedno od najkvalitetnijih djela koje obrađuju ovo pitanje, Barry Buzan se kritički osvrnuo na sve postojeće definicije nacionalne sigurnosti. Postojeće definicije nacionalne sigurnosti smatra korisnima, no ne i u potpunosti dovoljnima za shvaćanje pojma nacionalne sigurnosti. Drugim riječima, nijedna od postojećih definicija ne definira pojam nacionalne sigurnosti u potpunosti. Kako bi pridonio jednoznačnom određenju pojma nacionalne sigurnosti (iako ga nije prikazao), Buzan navodi elemente koji su po njegovoj prosudbi neophodni za definiranje tog pojma. Tako nacionalnu sigurnost promatra na tri razine i nekoliko područja ljudske djelatnosti. Razine promatranja su individualna, državna (nacionalna) i međunarodna, dok područja promatranja uključuju vojno, političko, gospodarsko i socijalno područje te područje zaštite okoliša. Prema njegovom mišljenju državna (nacionalna) razina je najbitnija budući da određuje druge dvije razine sigurnosti. U suvremenim uvjetima standardna jedinica sigurnosti je suverena teritorijalna država. Područja bitna za nacionalnu sigurnost uključuju sljedeće: vojno područje uključuje ofenzivne i defenzivne sposobnosti države; političku brigu države za organizaciju svoje stabilnosti, sustava vlasti i ideologije koja je legitimira;

¹ Detaljnije o pojmu nacionalne sigurnosti vidi u: Tatalović, S.; Bilandžić, M. (2005.) *Osnove nacionalne sigurnosti*, Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova.

gospodarsko područje mogućnost pristupa prirodnim bogatstvima, tržištu i financijama koji određuju prihvatljivu razinu blagostanja; socijalno područje određuje postojeće uvjete i evoluciju tradicija, kulture, jezika, nacionalnog identiteta i običaja, dok područje zaštite okoliša uključuje brigu za zaštitu biosfere kao bitnog sustava o kojem ovise svi ljudski pothvati.

2. *Intelligence*: osnovna razmatranja

Od svojeg nastanka, gotovo prije pet stoljeća, pojam "obavještajno/izvještajno"² (*intelligence*) zaokuplja pažnju istraživača, znanstvenika i stručnjaka koji se praktično bave tom specifičnom djelatnošću.³ Njihova nastojanja usmjerena na razvijanje i određivanje teorije *intelligencea* do sada nisu urodila plodom (Laquer, 1985.: 8).⁴ Generička i općeprihvaćena definicija pojma "obavještajno" (*intelligence*) ne postoji. Prvenstveni razlog za nemogućnost određenja teorije *intelligencea* i generičkog definiranja tog pojma zasigurno se krije u njegovoj složenosti.

Pod tim pojmom *Random House Dictionary* podrazumijeva "prikupljanje ili distribuciju informacija, posebno tajnih informacija; informacija o protivniku ili potencijalnom protivniku." (Adams, 1995.: xvii). Američka vojna enciklopedija (*The Encyclopedia of the US Military*) prihvaćajući shvaćanja Združenog stožera (*Joint Chiefs of Staff*) "obavještajno" definira kao "proizvod nastao kao rezultat prikupljanja, obrade, integracije, analize, procjene i interpretacije dostupnih informacija koje se odnose na druge države ili područja" (Richelson, 1995.: 2). Određenje slično tome "obavještajno" shvaća kao "informaciju koja je prikupljena, uspoređena i analizirana i iz koje je izvučen zaključak koji predstavlja odgovor na prethodni zahtjev krajnjih potrošača" (Polmar, 1997.: xviii). Interesantno je i shvaćanje američkog obavještajnog stručnjaka Lymana Kirkpatricka koji *intelligence* shvaća kao znanje odnosno prethodno znanje koje omogućuje da se zna unaprijed (*foreknowledge*) što pruža mogućnost za primjeren odgovor na vanjske prijetnje i zaštitu vlastitih vitalnih interesa (Kirkpatrick, 1997.: 365).

Analiza navedenih definicija nesporno ukazuje na složenost pojma "obavještajno." S jedne strane, pod tim se podrazumijeva informacija o drugima, a s druge, djelatnost za pribavljanje takvih informacija odnosno organizacija koja, provodeći takvu

² U novijim radovima hrvatskih autora (kvalitetnu i zanimljivu raspravu o time vidi: Tuđman, M. (2003.) *Prikazalište znanja*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada. Str. 29-56) za hrvatski prijevod pojma *intelligence* rabi se pojam "izvještajno". Bez ulaženja u stručnu lingvističku analizu pojmova "izvještajno" i "obavještajno" odnosno prijevoda engleske riječi *intelligence*, može se konstatirati da je i pojam "izvještajno" primjeren prijevod pojma.

³ Prema navodima *Oxford English Dictionary*, pojam "obavještajno", kao pojam koji je označavao veze s tajnim agentima i špijunima javlja se u 16. stoljeću, dok se od 18. stoljeća pod tim podrazumijeva i agencija koja ima za cilj prikupljanje tajnih podataka. (O'Toole, G.J.A. (1988.) *The Encyclopedia of American Intelligence and Espionage: From the Revolutionary War to the Present*. New York/Oxford: Facts on File. Str. 239.

⁴ Neke od kvalitetnijih definicija pojma *intelligence* vidi u: Warner, M. Wanted: A Definition of "Intelligence", *Studies in Intelligence, Journal of the American Intelligence Professional*, Vol. 46, No. 3, 2002, prikazano na: http://www.cia.gov/csi/studies/vol46_no3/index.html

djelatnost, ima zadatak pribaviti informacije o drugima.⁵ Dakle, pojam "obavještajno" podrazumijeva i informaciju i djelatnost i organizaciju. Pri tome je potrebno istaknuti da pojam "obavještajno" (*intelligence*) ima kvalitativno veću vrijednost odnosno da je kvalitativno mnogo više od informacije.⁶ *Intelligence* uključuje kontinuirano i sustavno prikupljanje, verifikaciju i analizu podataka odnosno informacija kako bi se omogućilo što potpunije shvaćanje i razumijevanje određenog problema, događaja ili situacije. Pritom je bitno da taj krajnji *intelligence* proizvod koji omogućuje razumijevanje i shvaćanje određenog problema sadrži i akcijski element tj. da je podloga za donošenje odluka akterima nadležnima za odlučivanje odnosno poduzimanje određenih akcija. Ukoliko nedostaje bilo koji od ovih elemenata ne može se govoriti o *intelligenceu* (Brei, 1996.: 4). Analiza prikupljenih podataka i informacija je presudna faza koja informacije pretvara u obavještajni proizvod (*intelligence*), no to još uvijek nije *intelligence* u potpunom značenju te riječi. Tek realizacija akcijskog elementa tj. odlučivanje i djelovanje na temelju obavještajnih analiza u potpunosti zaokružuje pojam *intelligence* (Krizan, 1999.; Tuđman, 2003.: 29-50). Finalne obavještajne analize koje ne predstavljaju podlogu za djelovanje predstavljaju tek, na vrlo visokom stupnju, obrađene odnosno procesuirane informacije.

Prikupljanje informacija, njihova analiza i prerada u "znanje" te prezentacija gotovog rezultata akterima nadležnim za donošenje odluka u matičnoj državi, tradicionalno je najvažnija kategorija obavještajne aktivnosti.⁷ No, gotovo je nemoguće jasno odrediti kategorizaciju informacija koje se prikupljaju. Primjerice, vojno-obrambeni resori trebaju informacije vojnog karaktera, resori vanjskih poslova informacije političkog karaktera, resori gospodarstva informacije gospodarskog karaktera, resori tehničko-tehnološkog karaktera upravo takve informacije itd. S druge strane, državni vrh za donošenje pravodobnih i kvalitetnih političkih odluka zahtijeva i više od amalgama svih tih informacija. Ipak, uvažavajući dosadašnju obavještajnu praksu moguće je ukazati na najznačajnije vrste obavještajnih informacija odnosno područja interesa obavještajnih institucija. To su, prije svega, informacije političkog karaktera,

⁵ Počeci ovakvog shvaćanja "obavještajnog" potječu od uglednog američkog znanstvenika i političkog i obavještajnog stratega Shermana Kenta koji je smatrao da obavještajna djelatnost uključuje znanje potrebno za ispravno odlučivanje, instituciju koja teži određenoj vrsti znanja te djelatnost koja uključuje prikupljanja, procjene, istraživanja, analize, proučavanja, prezentacije i dr. Svoja razmišljanja Sherman Kent je uokvirio u knjizi *Strategic Intelligence for American Foreign Policy* (Princeton, Princeton University Press, 1949.). Također o tome vidi: Watson, W.B.; Watson, W.S.; Hopple, W.G. (eds.) *United States Intelligence: An Encyclopedia*, New York, Garland, 1990, str. 296.

⁶ Vrlo uvjerljivu usporedbu informacije i *intelligencea* dao je Robert Steele kazavši da su "informacije trošak jer se plaćaju dok *intelligence* donosi novac". Navedeno prema: Herring, P.J. "Create an Intelligence Program for Current and Future Business Needs", *Competitive Intelligence*, Volume 8, Number 5, September-October 2005, Alexandria, str. 20.

⁷ Detaljnija obrada ukupnih obavještajnih aktivnosti prelazi okvire ovoga rada. Stoga je u osnovnim crtama dovoljno konstatirati da u suvremenim uvjetima obavještajne institucije uz prikupljanje obavještajnih podataka obavljaju još dvije kategorije poslova: zaštita vlastitih operacija i provođenje prikrivenih djelovanja (*covert operations/actions*). Primjerice o tome vidi: Godson, R. (ed.) *Intelligence Requirements for the 1980's: Covert Action*, National Strategy Information Centre, Washington, 1981.

vojnog karaktera, znanstveno-tehnološkog karaktera, ekonomskog karaktera te informacije iz socijalnog područja i područja zaštite okoliša.

Protuobavještajna djelovanja (*counterintelligence*)⁸ također su vezana uz cjeloviti obavještajni proces, iako im prikupljanje i analiza podatka nije primarna funkcija. Protuobavještajne operacije razlikuju se od obavještajnih po tome što su primarno defenzivnog i sigurnosnog karaktera, usmjerene na zaštitu vlastitih obavještajnih operacija i tajni i onemogućavanje djelovanja inozemnih obavještajnih službi. Kao i "obavještajno" i "protuobavještajno" s jedne strane podrazumijeva informaciju, a s druge aktivnost i organizaciju.

3. Pojam i sadržaj business intelligencea

Pojam *business intelligencea*⁹ prvi put se pojavio 1989. godine. Njegov nastanak veže se uz ime Howarda Dresnera kasnijeg (od 1992.) potpredsjednika i glavnog analitičara američke konzultantske kuće GartnerGroup Inc. iz Stamforda. Kao čovjek sa zavidnim iskustvom u poslovnom svijetu, Howard Dresner shvatio je da lideri poslovnih subjekata više ne mogu donositi odluke temeljem intuicije već da cjelokupni proces odlučivanja mora biti baziran na činjenicama. Korištenje činjenica radije nego intuicije za Dresnera je bit obavještajnog djelovanja, a time i središnji element njegovog prvotnog koncepta *business intelligencea*. Taj je koncept podrazumijevao uporabu, od strane poduzetništva, raznih načina za istraživanje, prikupljanje i analizu informacija koje se nalaze u raznim bazama podataka što je trebalo produbiti uvid u ukupnost poduzetništva te time dovesti do bolje informiranosti i donošenja kvalitetnijih odluka (Nyulund, srpanj 1999.; Ufford, studeni 2002.). Ubrzo nakon pojavljivanja koncepta *business intelligencea*, IBM je u suradnji GartnerGroup i Vision Associates razvio njegovu strategiju što je, zatim, dovelo do uspostave "sustava *business intelligencea*" (*business intelligence system*) u tisućama poslovnih subjekata diljem svijeta.¹⁰

⁸ Ponekad se kao sinonimi za protuobavještajno djelovanje koriste termini protušpijunaža (*counterespionage*) te, u funkcionalnom, a ne vrijednosnom smislu, i "negativno (reaktivno) obavještajno djelovanje", što i nije baš najpreciznije. Protuobavještajno djelovanje širi je pojam od protušpijunaže koja je samo jedan dio ukupnih protuobavještajnih aktivnosti. Sintagma "negativno obavještajno djelovanje" koristi se radi označavanja aktivnosti usmjerenih na sprječavanje djelovanja obavještajnih službi. Djelovanje obavještajnih službi predstavlja "pozitivno (proaktivno) obavještajno djelovanje". O protuobavještajnom kompleksu detaljnije vidi, npr. u: Godson, R. (ed.) (1980.) *Intelligence Requirements for the 1980's: Counterintelligence*. New Brunswick: Transaction.

⁹ Pojedini znanstvenici i stručnjaci iz poslovnog svijeta kao sinonim za ovaj pojam koriste i pojam "*economic intelligence*". Vidi: Dediđer, S. «Opening Plenary Lecture», Business Intelligence '99, Prva hrvatska konferencija o pribavljanju, organiziranju i uporabi poslovnih informacija, Zagreb, 1999., compact-disc; Vrenko, I. «Economic and Competitive Intelligence - A case study of Slovenia», Business Intelligence '99, Prva hrvatska konferencija o pribavljanju, organiziranju i uporabi poslovnih informacija, Zagreb, 1999., compact-disc.

¹⁰ Primjerice, 500 najvećih američkih tvrtki ima uspostavljen sustav "*business intelligencea*", dok u Švedskoj takav sustav imaju gotovo sve tvrtke. Slična je stvar i u Japanu. Štoviše, japanske trgovačke tvrtke svoju aktivnost baziraju na "*business intelligenceu*" i unutar njih informacija je ključni resurs upravljanja. Koliki se značaj u Japanu pridaje "*business*

S obzirom na značaj koji je dobio u suvremenim uvjetima, potrebno je odgovoriti na pitanje: što je to, ustvari, poslovno obavještajna djelatnost/poslovno obavještanje (*business intelligence*)? Uz naznaku da se istraživači, znanstvenici, stručnjaci u poslovnom svijetu, kao i drugi kojima je ovaj pojam u središtu interesa nisu usuglasili oko generičke definicije *business intelligencea*, potrebno je istaknuti nekoliko cjelovitijih definicija tog pojma. The *Free Encyclopedia* navodi da je "*business intelligence* proces prikupljanja informacija u poslovnom svijetu ... s ciljem stjecanja prednosti u odnosu na konkurenciju. Vernon Prior smatra da je *business intelligence* kombinacija podataka, informacija i znanja u odnosu na poslovno okruženje u kojem kompanije djeluju, kombinacija koja, ukoliko djeluju temeljem nje, kompanijama omogućuje stjecanje konkurentске prednosti ili donošenje bitnih odluka. Jedna od značajnijih svjetskih znanstvenih globalnih istraživačkih organizacija, australska "Organizacija za znanstvena i industrijska istraživanja" (*Commonwealth Scientific and Industrial Research Organization/CSIRO*) navodi da je *business intelligence* proces za poboljšanje konkurentskih prednosti inteligentnom uporabom raspoloživih podataka u procesu donošenja odluka. Taj proces, prema CSIRO-u, ima pet faza: prikupljanje podataka (*Data Sourcing*), analiza podataka (*Data Analysis*), procjena situacije (*Situation Awareness*), procjena rizika (*Risk Assessment*) i potpora donošenju odluka (*Decision Support*). Benjamin i Tamar Gilad smatraju da je *business intelligence* ...aktivnost monitoringa vanjske okoline tvrtke radi informacija koje su relevantne za vlastiti proces donošenja odluka. Ugledni francuski stručnjak s Graduate Business Schoola, University of Grenoble, Humbert Lesca smatra da je *business intelligence* informativni proces kroz koji kompanije promatraju svoju okolinu da bi za sebe stvorile povoljnije prilike odnosno da bi izbjegle nesigurnosti.

Svaka od navedenih definicija nesporno je kvalitetna i korisna za shvaćanje pojma *business intelligence*. No, niti jedna od njih ne objašnjava taj pojam u potpunosti. Do potpunije definicije pojma moguće je doći analizom njegovog sadržaja. To podrazumijeva izvlačenje zajedničkih elemenata iz navedenih definicija te njihovo integriranje s elementima koji su sastavni dio *business intelligencea* temeljem toga što su karakteristika pojmova iz čijih okvira je on nastao, a koji su danas njegov sastavni dio odnosno uži pojmovi od *business intelligencea* (*competitive intelligence*). *Business intelligence* označava obavještajnu djelatnost u poslovnom svijetu (gospodarskom području) i očigledno je da ima tri značajke:

- proces prikupljanja podataka i informacija koji nakon odgovarajuće obrade (izrada analitičkih izvješća) postaju "znanje";

intelligenceu" dovoljno govori i podatak da je u njegovom Ministarstvu za međunarodnu trgovinu i industriju (Ministry of International Trade and Industry-MITI), koje pruža različite oblike podrške japanskom poslovnom svijetu, uposleno 17.000 ljudi. Pored toga, danas u svijetu postoji niz tvrtki i profesionalnih organizacija koje na globalnoj razini pružaju usluge vezano za "*business intelligence*" što uključuje izradu različitih gotovih analiza, edukaciju, uspostavu sustava "*business intelligencea*" u pojedinim tvrtkama itd. Neke od poznatijih tvrtki su: Fuld and Company Inc., Real-World Intelligence Inc., Richard Combs Associates Inc., Society of Competitive Intelligence Professionals (SCIP); Fletcher/CSI, The Helicon Group, Outward Insight itd.

- fokusiran je na one informacije temeljem kojih se mogu anticipirati budući procesi, događaji, akcije ili kretanja;
- instrument je koji ima potpornu ulogu u procesu donošenja odluka.

Business intelligence nije nelegalna aktivnost, odnosno nije špijunaža.¹¹ To je legalna aktivnost što podrazumijeva prikupljanje javnih, svima dostupnih, (objavljenih i neobjavljenih) podataka. Drugim riječima, *business intelligence* je fokusiran na prikupljanje podataka iz otvorenih izvora. Zbog karakteristika suvremenog tržišta (otvorena i slobodna kompeticija i suradnja), neophodno je da ima i etičku dimenziju odnosno, da se pri prikupljanju podataka koriste ne samo legalna, već i etička sredstva. No, suvremena praksa i suvremeni svijet uvjerljivo dokazuju da je često vrlo teško povući granicu između legalnog *business intelligencea* i nelegalne poslovne špijunaže. Dodatno, različita kulturološka obilježja i pravna infrastruktura u različitim državama pokazuju da nešto što se među jednim narodom ili u jednoj državi smatra neetičkim ili je nelegalno nema isti značaj i u drugim državama. Upravo s ciljem jasnijeg razdvajanja legalnog *business intelligencea* od nelegalne poslovne špijunaže, pokušaja "unificiranja" različitih nacionalnih kulturoloških obilježja te izbjegavanja bilo kakvih dilema pri profesionalnom izvršenju zadaća iz njegova okvira, autoritativno "Udruženje profesionalaca *competitive intelligencea*" (The Society of Competitive Intelligence Professionals/SCIP), kao globalno Udruženje koje od svojeg osnutka 1986. godine okuplja profesionalce koji se bave obavještajnom djelatnošću u poslovnom svijetu (danas ima oko 7.000 članova iz pedesetak država diljem svijeta) prihvatilo je načela (etički kodeks) za ostvarenje *competitive intelligencea*, a što je sasvim sigurno primjenjivo i na *business intelligence* (Society of Competitive Intelligence Professionals).

Analiza pokazuje da je sintetiziranjem svih elemenata moguće definirati pojam *business intelligencea*. To je obavještajna aktivnost u poslovnom svijetu koju planiraju, organiziraju, i provode poslovni subjekti, pri čemu ta aktivnost podrazumijeva proces legalnog prikupljanja javnih i svima dostupnih podataka etičkim sredstvima, njihovu analizu i pretvaranje u gotove poslovno-obavještajne analize ("znanje") radi pružanja potpore čelništvu poslovnog subjekta s ciljem donošenja i realizacije što kvalitetnijih poslovnih odluka usmjerenih na očuvanje postojeće pozicije poslovnog subjekta u poslovnom okruženju, izbjegavanje bilo kakvih prijetnji i u konačnici na ukupni kvalitativni napredak poslovnog subjekta (Javorović, Bilandžić 2007.: 205).

Analitičkim pristupom također se uočava da *business intelligence* ima dvije dimenzije, dva aspekta odnosno dva cilja koji se uvjetno mogu odrediti kao ofenzivni i defenzivni. Ofenzivni aspekt podrazumijeva prikupljanje podataka s ciljem ostvarenja nekog probitka, dok je defenzivni cilj usmjeren na ostvarenje vlastite sigurnosti (zaštita podataka, poslovne politike, poslovne strategije itd.) i očuvanje postojećih pozicija u poslovnom okruženju. Drugim riječima, *business intelligence*

¹¹ Pojam špijunaže može se promatrati na dvije razine: političkoj i pravnoj. Politička razina predstavlja djelatnost prikupljanja podataka koje netko skriva, dok pravna djelatnost označava onu djelatnost koja je pravnim odredbama nacionalnih zakonodavstava označena kao kazneno djelo špijunaže.

ima ofenzivnu obavještajnu dimenziju, ali i defenzivnu, poslovno-protuobavještajnu dimenziju (*business counterintelligence*).¹²

4. Nacionalna sigurnost: prvenstvo gospodarske dimenzije

Određenja nacionalne sigurnosti pokazuju da je taj pojam u suvremenim uvjetima bitno proširen. Takva shvaćanja imaju i svoju empirijsku potvrdu koja bilo kakve spekulacije čini nepotrebnima, te jasno ukazuje na što se treba koncentrirati analiza vitalnih kategorija u odnosu na nacionalnu sigurnost. Naime, Udruga europskih istraživača vojnih i društvenih pitanja (*European Research Group on Military and Society* - ERGOMAS) prije nekoliko godina (Tatalović, Bilandžić, 2005.) istraživala je stavove državljana država-članica Europske unije o izvorima ugrožavanja. Rezultati istraživanja omogućili su formiranje rang-liste tih izvora s obzirom na to koji od njih Europljani smatraju najvećim izazovom njihovoj sigurnosti. Redoslijed je pokazao da su gospodarske kategorije preuzele prvenstvo. Na rang-listi pet najvećih izazova nacionalnoj sigurnosti, prvo i peto mjesto zauzimaju izravne gospodarske teme (loše gospodarenje i rasprodaja društvenog bogatstva), dok još dva mjesta u tom rasponu zauzimaju fenomeni s bitno gospodarskim konotacijama (ugrožavanje životne sredine i zaostajanje u znanosti i tehnologiji). Rezultati znanstvenih promišljanja i empirijskih istraživanja za posljedicu su imali da su države bile prisiljene na drugačije formuliranje strategijskih dokumenata za ostvarenje nacionalne sigurnosti i nacionalnih interesa. U novim strategijskim dokumentima mnogih država središnje mjesto zauzela je gospodarska dimenzija nacionalne sigurnosti. Mnoge države su shvatile da su gospodarska stabilnost, razvoj gospodarstva, njegova konkurentnost u globalnoj tržišnoj utakmici i rast životnog standarda njihovi najvažniji nacionalni interesi. Kao primjeri za ovu konstataciju mogu poslužiti sadržaji strategijskih dokumenta SAD-a iz 1995. i Ruske Federacije iz 1996. godine. Američki dokument nosi naziv "Angažman i proširene obveze u strategiji nacionalne sigurnosti" (*National Security Strategy of Engagement and Enlargement*), dok se ruski zove "Novi pristupi problemima nacionalne sigurnosti" (*New Approaches to National Security Problems*). I u jednom i u drugom dokumentu gospodarska dimenzija nacionalne sigurnosti zauzima središnje mjesto.

¹² Polazeći od činjenice da protuobavještajno djelovanje izaziva negativne asocijacije odnosno negativne konotacije budući da osoblju poslovnog subjekta nameće određena ograničenja i pravila ponašanja, a što je u određenim suprotnostima s otvorenosću i slobodom tržišta, pojedini autori predlažu da se umjesto pojma "*counterintelligence*", a kako bi se izbjegle sve negativnosti, koristi pojam "osiguranje kompetitivnih sposobnosti" (*competitive assurance*). Također analiza pojedinih radova pokazuje da neki autori (iako to ne navode izravno već je takav zaključak izveden temeljem analize sadržaja) umjesto "*counterintelligence*" koriste pojam "defenzivno obavještajno djelovanje" (*defensive intelligence*). Vidi: Nolan, J. "The Worldwide growth of Competitive Intelligence: Who's doing What To Whom and How Well", *Business Intelligence* 2000, 2. Hrvatska konferencija o pribavljanju, organiziranju i uporabi poslovnih informacija, Zavod za poslovna istraživanja, Zagreb, 2000; Comai, A. "Global Code of Ethics and Competitive Intelligence Purposes: an Ethical Perspective on Competitors", *Journal of Competitive Intelligence and Management*, Volume 2, Number 1, Spring 2004.

BUSINESS INTELLIGENCE KAO INSTRUMENT NACIONALNE SIGURNOSTI

Gospodarska dimenzija nacionalne sigurnosti uokvirena u sintagmu "ekonomskog/gospodarskog blagostanja" zasigurno je, dakle, jedan od najznačajnijih faktora nacionalne sigurnosti. Gospodarska dimenzija nacionalne sigurnosti podrazumijeva mogućnost pristupa jedne države prirodnim bogatstvima, tržištu i financijama koji određuju prihvatljivu razinu blagostanja. To se područje nacionalne sigurnosti u odnosu na nacionalne interese može promatrati (iako ne u potpunosti zasebno) s dva aspekta. Prvi aspekt promatra nacionalne interese na generalnoj razini, pri čemu se oni shvaćaju kao vrijednosti i ciljevi koji su usmjereni prema razvoju nacionalne zajednice (Tatalović, 2000.: 53-64) te koji su u vrlo uskoj vezi s nacionalnom sigurnošću. Nacionalni interesi predstavljaju jasno određene namjere države iz kojih se određuju ciljevi i načini razvoja nacionalne zajednice, dok nacionalna sigurnost predstavlja organizirani pristup države s ciljem njihove zaštite odnosno mehanizam za njihovo ostvarenje. Takvo određenje nacionalnih interesa ukazuje da oni imaju svoju unutarnju i vanjsku dimenziju, što omogućuje njihovo promatranje s drugog aspekta. Ukoliko se promatra unutarnja dimenzija onda je riječ o javnim interesima koje u određenoj mjeri treba razlikovati od nacionalnih interesa, promatranih striktno u užem smislu. Općeprihvaćenu definiciju javnih interesa teško je pronaći u raspoloživoj sociološkoj i politološkoj literaturi. Prema Davidu Rosenbloomu javni interes predstavlja interes cijelog građanstva (Rosenbloom, 1998: 9-10). Pojam javni interesi u literaturi se češće nalazi pod nazivom opći interes pod čime se podrazumijevaju oni interesi koji su sadržajno najviše vezani za dobrobit zajednice (Šeparović-Perko, 2006.: 15). Javni interesi, prema tome, vezani su uz unutarnje blagostanje država, dok su nacionalni interesi u užem smislu usmjereni prema vanjskoj okolini, a određeni su kao vidljive potrebe i težnje jedne države u odnosu na druge suverene države koje sačinjavaju njezino međunarodno okruženje.¹³

Nesporno je da su unutarnje gospodarsko blagostanje, visok stupanj razvoja, visoka stopa zaposlenosti, visoki životni standard i slično, jedne od najvećih garancija nacionalnoj sigurnosti. Te su kategorije i izvor gospodarske moći države koja se prikazuje u njezinom bogatstvu, prirodnim resursima, proizvodnim kapacitetima, radnoj snazi, trgovini itd. Time bogatstvo nacije predstavlja jedan od središnjih faktora nacionalne sigurnosti iz najmanje dva razloga: prvo, država mora omogućiti svojim građanima prihvatljiv standard življenja i drugo, veći stupanj razvoja i veće

¹³ Radovan Vukadinović nacionalne interese određuje kao ono što se želi postići ili sačuvati s obzirom na druge države. Teorijski promatrano, nacionalni interesi postavljaju se kao stalne crte vanjske politike jedne države odnosno kao nešto što stoji izvan bilo kakvih unutarnjopolitičkih slaganja ili neslaganja. Kao glavni nacionalni interesi kojima teži svaka država obično se ističu očuvanje mira, realizacija pune nacionalne sigurnosti i stalni razvoj. Unatoč trajnosti i univerzalnosti kategorija nacionalnih interesa, ipak bi ih bilo pogrešno identificirati s interesima naroda u najširem smislu. Naime, riječ je o tome da nacionalne interese ne postavljaju široke mase već konkretne političke elite odnosno donositelji političkih odluka. Vidi: Vukadinović, R. (1998.) *Međunarodni politički odnosi*. Zagreb: Barbat, Str. 145-151.

bogatsvo omogućuju veće investicije u one instrumente nacionalne sigurnosti koji su direktno odgovorni za njezino ostvarenje ili sprječavanje i eliminaciju ugrožavanja (primjerice vojna komponenta). Promatrano s aspekta usmjerenosti prema inozemstvu (nacionalni interesi u užem smislu), nacionalni gospodarski interesi uključuju unaprjeđenje međunarodne trgovine jedne države, njezin pristup materijalnim i financijskim resursima i tržištima, kao i zaštitu privatnih gospodarskih interesa u drugoj državi.

Gospodarska moć sastavni je dio ukupne moći jedne države. Moć je pritom shvaćena kao utjecaj i nadzor (Plano, 1988.: 20), kao sposobnost ostvarenja vlastitih namjera i cljeva, sposobnost i vještina kontroliranja drugih odnosno sposobnost da jedna država natjera drugu na ponašanje u skladu s vlastitim težnjama (činjenje onoga što se želi). U odnosu na vanjsku okolinu državi na raspolaganju stoji njezina gospodarska moć (Svete, 2006.) kako bi ostvarila svoje interese prema drugim državama (ovdje se ne ulazi u vrijednosnu ocjenu i racionalnoost tih ciljeva). Primjenjujući svoju gospodarsku moć država može utjecati na ponašanje drugih država. Nizom instrumenata u rasponu od "ekonomskog utjecaja" do "ekonomskog rata" jedna država može pokušati ostvariti niz svojih interesa (gospodarskih, političkih, vojnih, obavještajnih itd.) ili, pak, težiti slabljenju ili jačanju mogućnosti druge države ovisno o vlastitim ciljevima i interesima. Međunarodni ekonomski odnosi su heterogeni i složeni procesi.¹⁴ Zbog njihove složenosti državi stoji na raspolaganju niz tehnika iz spektra ekonomskih instrumenata koje se mogu upotrijebiti s ciljem zadržavanja postojećeg ponašanja druge države ili, pak, njegove promjene. Te tehnike mogu biti pozitivnog (nagrada) ili negativnog (sankcije, prisila) karaktera. Neke od tih tehnika su: porezi, kvote, bojkot, embargo, blokade, zajmovi, krediti i monetarne manipulacije, tzv. crne liste, kontrola uvoza/izvoza, zamrzavanje sredstava, pružanje ili ukidanje strane pomoći.

Postavlja se pitanje kakva je uloga *business intelligencea* unutar ovako postavljenog okvira javnih/općih i nacionalnih interesa? Drugim riječima, polazeći s prethodnih razmatranja utemeljeno se upitati u kakvoj su vezi nacionalna sigurnost i *business intelligence*? Iz prethodnih razmatranja razvidno je da je za ostvarenje nacionalne sigurnosti prije svega odgovorna država odnosno da državni instrumenti još uvijek imaju dominantnu ulogu u ostvarenju nacionalne sigurnosti i nacionalnih interesa. Gdje i kako u tim okvirima locirati *business intelligence*, koji je prije svega poslovna funkcija koja se primjenjuje unutar kompanija? Odgovor je vrlo jasan, on ima itekako važnu ulogu u nacionalnoj sigurnosti. To jednako vrijedi za gospodarske sustave svih država bez obzira o kakvom gospodarskom sustavu je riječ: američkom poduzetničkom kapitalizmu koji karakterizira deregulirano odnosno slobodno tržište bez ikakvih utjecaja države, europskim područjima u kojima je na snazi socijalni kapitalizam (njemačko i skandinavsko područje), Francuskoj i Izraelu u kojima postoji svojevrсни oblik "državnog kapitalizma" ili, pak, Japanu koji karakterizira kolektivistički kapitalizam. *Business intelligence*, kao obavještajna funkcija

¹⁴ O ekonomskim aspektima međunarodnih odnosa, područjima međunarodnih ekonomskih odnosa i modalitetima njihovog reguliranja vidi: Mileta, V. (1988.) *Uvod u međunarodne ekonomske odnose* (1988.) Zagreb: Narodne novine.

usmjerena na prikupljanje i analizu informacija koje služe kao podloga za donošenje odluka, može se primjenjivati unutar bilo kojeg od gospodarskih instrumenata kada su u pitanju nacionalni interesi usmjereni k inozemstvu. No, dominantnu ulogu u području nacionalne sigurnosti ima u području javnih/općih interesa usmjerenih na ostvarenje unutarnjeg gospodarskog blagostanja, visokog stupnja razvoja, visoke stope zaposlenosti, visokog životnog standarda itd. Kao poslovni radar, kao menadžment poslovnim informacijama, kompanijama omogućuje donošenje kvalitetnih poslovnih odluka i time ostvarenje poslovnog uspjeha (Javorović, Bilandžić, 2007: 275-284). Ostvarenje uspjeha pojedine kompanije pridonosi i ostvarenju uspjeha te razvoju i rastu nacionalnog gospodarstva. Jačanje nacionalnog gospodarstva predstavlja, pak, jačanje gospodarske dimenzije nacionalne sigurnosti, a time i nacionalne sigurnosti u njezinom totalnom značenju i sadržaju. Jačanje gospodarske moći pridonosi i bogatstvu nacije koje je, kao što je ranije konstatirano, središnji faktor nacionalne sigurnosti iz najmanje dva razloga: prvo, država mora omogućiti svojim građanima prihvatljiv standard življenja i drugo, veći stupanj razvoja i veće bogatstvo omogućuju veće investicije u one instrumente nacionalne sigurnosti koji su direktno odgovorni za njezino ostvarenje ili sprječavanje i eliminaciju ugrožavanja. Znanstveno-stručne tvrdnje da poslovno obavještavanje ima osobitu važnost u poslovanju te da doprinosi poslovnom uspjehu, imaju i svoju empirijsku potvrdu. Jedan od argumenata su rezultati istraživanja provedeni od strane Europske unije 2002. godine. Prema rezultatima tih istraživanja 82 posto kompanija u državama članicama Europske unije, čiji je godišnji prihod veći od 10 milijuna dolara, ima speijalizirane odjele za poslovno obavještavanje. Nešto ranije, točnije u studenom 2001., ugledni *Business Week* je objavio da tvrtke koje koriste poslovno obavještavanje bilježe rast prihoda i do 20 posto brže od tvrtki koje tu funkciju ne koriste u svojem poslovanju (Javorović, Bilandžić, 2007.: 277, 285). Rezultati istraživanja koje je na uzorku od 4.500 menadžera 2004. proveo Massachusetts Institute of Tehnology pokazali su da adekvatna primjena poslovnog obavještavanja povećava efikasnost odlučivanja odnosno smanjuje rizik donošenja loših procjena i krivih odluka. Istraživanja Douglasa Bernhardta, profesora *business intelligencea* na The American Graduate School of International Management i Graduate School of Business, University of Cape Town, postavljaju poslovno obavještavanje u rang temeljnih poslovnih funkcija (*core competence*), pri čemu ta funkcija doprinosi:

- povećanju produktivnosti;
- pružanju "ranih upozorenja" u odnosu na prijetnje koje dolaze iz poslovnog okruženja;
- poboljšanju interfunkcionalnih odnosa u poslovnom subjektu;
- pribavljanju informacija vezanih za sigurnost poslovnog subjekta;
- povećanju stupnja "konkurentske kulture" u poslovnom subjektu zbog usmjerenosti poslovnog obavještavanja na vanjske prijetnje i utjecaje (Bernhardt, 2003.: 70).

Do sličnih rezultata je došao i Arthur Weiss član tvrtke AWARE, ugledne britanske tvrtke specijalizirane za poslove poslovnog obavještavanja. Prema njemu vrijednosti

business intelligencea očituju se u sljedećem:

- definira konkurentske prednosti poslovnog subjekta;
- identificira i korigira slabosti i nedostatke;
- štiti protiv prijetnji, uključujući i protiv prethodnih vjerojatnih akcija konkurenata;
- doprinosi ostvarenju poslovnog uspjeha;
- priprema poslovni subjekt za budućnost (Weiss, 2005.).

Rezultate tih istaživanja potvrdila su i istraživanja Badami Vinoda. Prema tim istraživanjima poslovno obavješavanje ostvaruje korisnost za poslovanje u pet temeljnih kategorija:

- povećanje prihoda,
- povećanje profita,
- unapređenja zadovoljstva klijenata,
- ušteda,
- povećanje tržišnog udjela.

Isto tako, nacionalnoj sigurnosti pridonosi i druga strana *business intelligencea* odnosno poslovno-protuobavještajna aktivnost (*business counterintelligence*). Poslovno-protuobavještajno djelovanje je, prije svega, usmjereno na ostvarenje sigurnosti poslovnog subjekta i uspostavu mehanizama za njegovu zaštitu. To podrazumijeva aktivnosti koje su usmjerene na eliminaciju ili reduciranje učinaka *intelligence* aktivnosti rivala te zaštitu informacija poslovnog subjekta u odnosu na gospodarsku odnosno industrijsku špijunažu (Bernhardt, 2003.: xvi, 85) radi ostvarenja tri temeljna cilja: zadržavanje *status quo*a vezano za poziciju poslovnog subjekta u poslovnom okruženju, procjena mogućih opasnosti i prijetnji i zaštita poslovnog subjekta od nelegalnih i neetičkih nasrtaja drugih subjekata (Javorović, Bilandžić, 2007.: 214). Jačanje i ostvarenje poslovne sigurnosti pojedine kompanije pridonosi jačanju sigurnosti gospodarstva konkretne države što je nepobitan doprinos i ukupnoj nacionalnoj sigurnosti iste te države.

Poslovno-obavještajno djelovanje/poslovno obavješavanje (*business intelligence*) nije samo instrument nacionalne sigurnosti. Poslovno obavješavanje je i izraz društvene moći. Različita su određenja društvene moći. Ta se određenja kreću u rasponu od usmjerenja na izvore društvene moći pri čemu se navode politički, represivni, ideološki izvori moći, duhovni i informacijski izvori moći, fizička prisila, legitimnost i obavještajne službe kao izvori moći (Giddens, 1981.; Bučar, 1981.) preko značaja društvene moći i njezina vanjskog utjecaja do određenja društvene moći kao ukupnosti pojedinačnih moći (Svete, 2006.). U suvremenim uvjetima poslovanja, poslovne informacije predstavljaju istodobno moć, kapital, znanje te strateški menadžerski resurs. Poslovno obavješavanje je okvir koji informacije pretvara u znanje, okvir kojim kompanije i poslovni svijet oblikuju svoj odnos prema realnom okruženju. Poslovno obavješavanje je izraz informacijske moći. Kao menadžment poslovnim informacijama, poslovno obavješavanje kao svoj konačni proizvod daje znanje, znanje koje služi kao podloga za donošenje poslovnih odluka. Poslovno

obavještavanje naprosto rezultira znanjem koje onima koji ga imaju daje prednost u odnosu na one koji ga nemaju. To je znanje koje one koji ga posjeduju stavlja u položaj nadređenosti, u položaj nadmoćnosti, u odnosu na one koji ga nemaju. Upravo stoga, poslovno obavještavanje institucionalizirano kao poslovna funkcija u poslovnim sustavima ima sposobnost utjecati na druge poslovne sustave u realnom poslovnom okruženju. Stoga je poslovno obavještavanje instrument informacijske, a time i društvene moći.

LITERATURA

- Adams, J. (1995.) *New Spies: Exploring the Frontiers of Espionage*. London: Pimlico.
- Badami, V. (January 2003.) "Payback on Business Intelligence". *DM Review.*, prikazano na: <http://www.dmreview.com/>
- Bernhardt, D. (2003.) *Competitive Intelligence: How to acquire and use corporate intelligence and counter-intelligence*. London: Prentice Hall Financial Times.
- Brei, S.W. (1996.) *Getting Intelligence Right: The Power of Logical Precedure*, Occasional Paper Number Two. Washington: Joint Military Intelligence College.
- Bučar, F. (1981.) *Upravljanje*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Buzan, B. (1991.) *Peple, Staes and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold World Era*. London: Harvester Wheatsheaf.
- Commonwealth Scientific and Industrial Research Organization (CSIRO), *Mathematical and Information Sciencies, Business Intelligence-What is it*, <http://www.cmis.csiro.au/BI/what-is-BI.htm>
- Comai, A. (Spring 2004.) "Global Code of Ethics and Competitive Intelligence Purposes: an Ethical Perspective on Competitors". *Journal of Competitive Intelligence and Management*, Volume 2, Number 1.
- Dedijer, S. (1999.) "Opening Plenary Lecture". *Business Intelligence '99, Prva hrvatska konferencija o pribavljanju, organiziranju i uporabi poslovnih informacija*. Zagreb.
- Gilad, B; Gilad T. (1988.) *The Business Intelligence System*. New York: AMACOM.
- Giddens, A. (1981.) *A Contemporary Critique of Historical Materialism*. London: Macmillan.
- Herring, P.J. (September-October 2005) "Create an Intelligence Program for Current and Future Business Needs". *Competitive Intelligence*, Volume 8, Number 5. Alexandria.
- Javorović, B., Bilandžić, M. (2007.) *Poslovne informacije i business intelligence*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.

- Javorović, B. (1997.) "Terorizam". *Policija i sigurnost*, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, br. 1-2.
- Kirkpatrick, B.L. (1997.) "Intelligence", u: Jentelson, W.B.; Paterson, G.T. (eds.) *Encyclopedia of US Foreign Relations*, Volume 2, New York: Oxford University Press.
- Krizan, L. (1999.) *Intelligence Essentials for Everyone*, Washington: Joint Military Intelligence College. Ocasional Paper Number Six.
- Laquer, W. A. (1985.) *World of Secrets: The Uses and Limits of Intelligence*. New York: Basic Books.
- Lesca, H. (1994.) "Veille strategique pour le management strategique: etat de la question et axes de recherche" *Economic et Societes*, Serie Sciences de Geston SG (20)5.
- Mileta, V. (1988.) *Uvod u međunarodne ekonomske odnose*. Zagreb: Narodne novine.
- Nylund, A. L. (July 1999.) "Tracing the BI Family Tree". *Knowledge Management*.
- Nobilo, M. (1987.) *Nacionalna sigurnost zemalja u razvoju u suvremenim međunarodnim političkim odnosima*, disertacija, Zagreb: FPN, Sveučilište u Zagrebu.
- Nolan, J. (2000.) "The Worldwide growth of Competitive Intelligence: Who's doing What To Whom and How Well". *Business Intelligence 2000*, 2. Hrvatska konferencija o pribavljanju, organiziranju i uporabi poslovnih informacija. Zagreb: Zavod za poslovna istraživanja.
- O'Toole, G.J.A. (1988.) *The Encyclopedia of American Intelligence and Espionage: From the Revolutionary War to the Presents*. New York/Oxford: Facts on File.
- Plano, C. J. (1988.) *The International Relations Dictionary*. (4. izd.). Oxford: Abcclio.
- Polmar, N., Allen, B.T. (1997.) *The Encyclopedia of Espionage*. New York: Gramercy Books.
- Prior, V. *The language of business intelligence*, prikazano na: Society of Competitive Intelligence Professionals (SCIP), CI Resources, <http://www.scip.org/ci/languagebi/asp>
- Richelson, T.J. (1995.) *The U.S. Intelligence Community*. Boulder/Oxford: Westview Press.
- Rosenbloom, A. D. (1998.) *Public Administration*. New York: The McGraw-Hill Companies.
- Rotschild, E. (1995.) "What is security". *Daedalus*. Vol. 124, No. 3.
- Society of Competitive Intelligence Professionals, (scip), About SCIP, *SCIP Code of Ethics for CI Professionals*, <http://www.scip.org/ci/ethics.asp>
- Šeparović-Perko, I. (2006.) *Izazovi javnog menadžmenta, dileme javne uprave*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Quarles van Ufford, D. (november 2002.) *Business Intelligence: The Umbrella Term*. Universiteit Amsterdam.

- Svete, U. (srpanj-prosinac 2006.) "Strateški značaj informacijsko-komunikacijske tehnologije u suvremenom međunarodnom okolišu", *Polemos*, Sv. 9, broj 2 (18), Zagreb.
- Tatalović, S.; Bilandžić, M. (2005.) *Osnove nacionalne sigurnosti*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova.
- Tatalović, S. (2000.) "Nacionalni interesi i nacionalna sigurnost Hrvatske". *Međunarodne studije*, Zagreb: HUMS, Vol. I.
- Tuđman, M. (2003.) *Prikazalište znanja*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Vukadinović, R. (1998.) *Međunarodni politički odnosi*. Zagreb: Barbat.
- Vrenko, I. (1999.) "Economic and Competitive Intelligence-A case study of Slovenia". *Business Intelligence '99, Prva hrvatska konferencija o pribavljanju, organiziranju i uporabi poslovnih informacija*. Zagreb.
- Watson, W.B.; Watson, W.S.; Hopple, W.G. (1990.) (eds.) *United States Intelligence: An Encyclopedia*. New York: Garland.
- Weiss, A. (16-17 February, 2005) "Defining Management Intelligence Needs". *Competitive Intelligence Conference*. Zagreb.
- Wikipedia, The Free Encyclopedia, *Business Intelligence*, http://en.wikipedia.org/wiki/Business_Intelligence
- Wolfers, A. (1962.) *National security as an ambiguous symbol*, Discord and Collaboration 7, Baltimore: John Hopkins University Press.

BUSINESS INTELLIGENCE AND NATIONAL SECURITY

Mirko Bilandžić i Ivica Mikulić

Summary

Traditional comprehension of national security was focused on military and political sphere. Contemporary understanding of national security is significantly expanded, and along with these two spheres, today also includes economical, social and ecological spheres. Economical dimension of national security is one of the essential parts of this new concept. In contemporary concept of national security business intelligence as management of business information, has a significant place in spectrum of instruments for realization of economical dimension of national security. In such way, business intelligence became an instrument of national security, as well as an expression of informational and social power.

Keywords: national security, national interest, intelligence, public interest, economy, business intelligence.

